

МІСТЕЧКО СЛАВНИХ ТРАДИЦІЙ ДО 440-ЛІТТЯ ЧИХА СЕЛИЩА ОРЖІВ

Оржів став селищем міського типу у 1959 році. Зараз тут проживає етнічна більшість людей, ніж, скажімо, у селі Зоря, але остання статус містечка поки що так і не отримала. Оржів же за радянських часів іменували «робітничим селищем», місцевий ДЮК в області вважався великим промисловим підприємством. То як міг робітничий клас жити у селі?, – вважали радянські ідеологи. Звідси, видно, і сьогоднішній статус Оржева як селища. Його історія багата і своєрідна, везетні сторінки для її висвітлення замало. Тому зупинимось на основних історичних віхах цього мальовничого містечка, яке однією стороною ніби вросло в предковичин лісовий масив, а на іншій і сході його огортають голубі стрічки Горині і Усті.

Історик В. Сторчак пише, що найдавніші сліди перебування людей на території Оржева належать до кінця мезоліту та епохи неоліту. Тут виявлено два поселення тих часів.

За народними переказами, селище сплигло з трьох поселень: Оржева, Мшанкова та Дубини. Назву населеного пункту народний переказ вводить від слова «орж», тобто «вороте жити», тому що поселення було розташоване на шляху татарських наскоків на Волинь. Воно виникло на початку XVI ст.

Перша письмова згадка про поселення відома під 1577 роком в інвентарі «Імена Оржева», що належало до Більова і було власністю Януша Чарторийського.

1629 року в Оржеві налічувалось 80 димів і проживало близько 400 чоловік. Село входило до Клеванської волості Луцького повіту Волинського воєводства.

Виникає промислова переробка деревини. Не маючи змоги проілюструвати на своїх невеликих клаптиках землі, селяни наймалися на деревообробне підприємство – «Товариство технічної розробки лісових виробів», яке було засноване в Оржеві на початку 90-х років XIX століття.

У 1882 році через Оржівський лісовий масив було прокладено грунтової дороги на село Стенань. 1883 року «Товариство технічної розробки лісових виробів» побудувало до Оржівського лісового заводу із станції Клевань під'їзну колію довжиною 2,5 версти (тепер це знаменитий «тунель коханця»).

Колію замінити новою у 1902 році. На початку XX ст. Оржівське деревообробне підприємство, до складу якого входили лісопилний завод, фанерна і паперна фабрики, виробляло високоякісний папір, різану та клеєну фанеру, дошки з

Оржівський тракт

волею війни українського народу населення Оржева й сусідніх сіл брало участь у боротьбі проти містечкових панів. Варто зауважити про знахідку розкопкою відомого археолога І. Сасинського біля Оржева козацької чайки. Цей човен був вимитий водою в річці біля берегів Горині вночі 1966 р. в урочищі Свіришчина на віддалі близько 1 км. вгору від впадіння річки в південній частині села. Човен з Оржева мав висоту 30-40 чоловік. За матеріалом, з якого було виготовлено козацьку чайку, їх називали «ліпка», «верба», «дуб». До останнього типу належить і цей екземпляр. Всього біля Оржева було знайдено три човни.

Залишившись після «Вічного миру» 1686 року у складі Польщі, село входило до Клеванського ключа князя Чарторийського. У 1775 році тут налічувалось 87 димів». У другій половині XVIII ст. в Оржеві був створений філіварок, що викликало посилення кріпосницького гніту. Селяни Оржева скаржилися, що через важку працю та утиски «ваї здоров'я, ані худоби у них не буде».

Після возз'єднання Західної Волині з Росією Оржів увійшов до складу Рівненського повіту Волинської губернії. Селяни, як і раніше, відчували багато повнінностей. Про їх становище рівень зарплати свідчить той факт, що всі жителі міста без винятку не мали права одружуватися без дозволу князя.

Напередодні скасування кріпосного права Оржів, у складі містечка, розташованого в Клеванській волості, перейшов у володіння Чарторийських. В масть Оржева 1860 року налічувалося 309 душ селян. Станом на 1865 рік в середньому на одну селянську душу припадало 2,8 десятин наду.

Малоземелля, низька родючість селянських ґрунтів призводили до аграрного перенаселення і постоєвої пролетаризації значної кількості жителів Оржева.

Здавна місцеве населення займалося хліборобством, рибальством, полюванням. Згодом, завдяки наявності великих лісопроривних ресурсів та великих робочих рук, тут

розквітнув промисловий сектор навіть у панахах Санкт-Петербурга. У 1899 році на паперній фабриці працювало 189 робітників. Розвиток промислових підприємств сприяв зростанню чисельності населення Оржева. В ці часи тут проживало 1354 душ.

У 1901 році відбувся великий страйк робітників деревообробних підприємств. Активну участь в його організації брали жителі Оржева Л. Сміць, К. та С. Кондрачуки, Т. Одерва, 26 червня 1912 року в страйку на Оржівському лісопилному заводі взяло участь 80 робітників.

У 1913 році в Оржеві проживало 1578 мешканців, але він залишався глухим селом: невеликій убогій хатині, незаселеній вузькій вулиці. В Оржеві працював фельдшерсько-педіатричний пункт, який обслуговував один фельдшер. За лікарсько-допомогою треба було їхати до волевого центру у Клевань.

Діти могли здобувати освіту тільки у двохкласній церковнопарафітальній школі.

У 1915 році в зв'язку з воєнними діями Першої світової війни, деревообробні підприємства були закриті 633 чоловіка лишилися без роботи.

Після жовтневого перевороту, у жовтні 1918 року в селі було встановлено радянську владу. Проте у другій половині літового Оржів окупували австро-німецькі війська, яких в грудні змінили війська Директорії. На початку червня 1919 в Оржів вступила 1-а Українська радянська дивізія. Були утворені ревком, комітет бідноти.

У серпні 1919 року Оржів окупували поляки, яких у липні 1920 року витіснили частини Першої кінної армії Будьногого. Але після Ризького договору 1921 р. село відійшло до Польщі.

Місцеві робітники були невдоволені рівнем зарплатної плати, її виплачували не регулярно. 14 липня 1923 року стався страйк, який продовжувався 3 дні. Після переговорів адміністрація погодилася з вимогами робітників частину зарплатності. У наступному страйку 27 вересня 1924 року брало участь 200 робітників тартарі фанерного заводу. Страйкарі вимагали підвищення зарплати на 50 проц., і виплати ім адміністрацією підприємства всього

1925 року страйкували майже 400 постійних робітників. З економічних причин виник страйк і в квітні 1928 року. Так що оржівський пролетаріат ніколи покирив не був. В селі діяли осередки політичних партій, у т.ч. комуністичної і національно-патриотичного спрямування, активно працювала «Прогресс».

1937 року застрайкували 300 робітників фанерної фабрики. Вони вимагали збільшення зарплатної плати. Частина оржівських селян, у ті роки освітло нові землі, які знаходилися за шосейною дорогою Рівне-Луцьк, утворили хутір Кобилиць. Згодом у 1929-1932 роках відбулося переселення жителів села Оржів на хутори: Зариччів, Перекалля, Доліна, Юрківщина, Середня, Підлісок.

15 березня 1932 року на сторінках газети «ЕCHO Волині» опубліковано, що відкривається нова залізнична зупинка під назвою «Оржів». Зупинка стане великим задоволенням для подорожувачів, які вирушають до гарних оржівських лісів. У 30-х роках була облаштована заводська пристань на річці Горинь, що на той час була судноплавною.

У 1937 році за ініціативи директора школи П.Н. Столярчука, за кошти селян та держави на хуторі була збудована нова школа на три класи. Окремо заснована бібліотека, бібліотека, для майстерні.

18 вересня 1939 року у село увійшли тодішні «визволителі» – частини Червоної армії, яких зрештою, люди зустріли з оптимізмом. Але скоро вони добре відчули, що таке «радянський рай».

В лютому 1940 року в Оржеві почала діяти сільська рада, головою став П. Калюш. Село увійшло до складу Клеванського району. В Оржеві у 1940-41 навчальному році відкрили неповну середню школу з рідною мовою викладання.

В липні 1941 року Оржів окупували фашистські загарбники. Оржівський ліс став сховищем як для радянських партизанів, так і воїнів

татарського руху, фашисти жорстоко розправлялися з населенням, вони розстріляли 48 жителів села, у тому числі П. Н. Столярчука.

Через усю історію Оржева якразовою стороною проходить діяльність таких видатних українських патріотів як В.Робітничий, Д.Клецький, С. Качинський, С. Лукашик, М. Столярчук, С. Кулаковський. Вони намагалися споруджувати кривок, наладженним зв'язкам, регулярним медиків, організувати спорожньої пости на вочних квартирах, виготовляли листівки, закликаючи до збройної боротьби з окупантами. Навесні 1943 року референти УПА організували територію якого охоплювала завод, територія якого охоплювала українцями, які залишилися німцями. Там їх спіткала невдача. Командир загону, Сергій Качинський, та його побратими загинали під час перестрілки. На центральній вулиці сучасного підприємства ОДЕК-Україна у часи Незалежності встановлена меморіальна дошка вшанування пам'яті загиблих.

Неподалік Оржева, в урочищі Лисичівка, 12 лютого 1945 року в ході спецоперації НКВС геронічно загинув видатний провідник ОУН, перший командир УПА на Волині, командир УПА-Північ Клим Савур (Дмитро Клячківський). 12 лютого в останні роки на місці загиблого патріота прийдять сотні людей, тут споруджено пам'ятний знак герою і його побратимам.

31 січня 1944 року Оржів було визволено від фашистської окупації частиними 121-гвардійської стрілецької дивізії. Почалася мобілізація чоловіків на фронт. 45 односельців за бойові заслуги були нагороджені орденами й медалями СРСР.

Фашисти за час окупації повністю зруйнували деревообробне підприємство, вивели з ладу 13 постійних діючих сушильних камер, машинний відділ, вивели цінні частини із рюкучих рам. Німці знищили повністю 75 і частково 250 селянських господарств.

Оржівський сільради, було створено 4 земельні громади. Невдачі розпочалася колективізація. Було вбудовано деревообробне підприємство (з 1944 року – комбінат).

1949 року в селі створюється колгосп «Шлях до комунізму», в якому об'єдналося 58 дворів. Сталися зміни і на деревообробному комбінаті. Якщо в 1946 році на комбінаті працювали 231 чоловік, то в 1972 році – 1283 особи. За діями історії міст і сіл УРСР» у 1946-1967 рр. обсяг виробництва зріс більш як у 28 разів. Разом з виробництвом фанери з'явилася й нове – ДВП.

Змінювався й зовнішній вигляд населеного пункту. В Оржеві почали зводити багатобарожні житлові будинки, на початку 80-х років була відкрита нова середня школа (нинішній НВК «школа-колегіум»), розпочала функціонувати музична школа, працювали лікарня на 25 ліжок, пологовий будинок.

Сьогодні Оржів, завдячуючи в першу чергу підприємству ОДЕК-Україна, діяльності місцевих підприємств та громади є селищем, що динамічно розвивається, воно відоме як своїми турзводами, так і спортивними досягненнями, особливо місцевого футбольного клубу.

В селищі діють кілька релігійних конфесій. Найстарішою архітектурною спорудою є Спасо-Преображенська церква. Її звали у 1770 році на кошти прихожан. У 1868 році був виконаний великий ремонт храму. При церкві – дерев'яна дзвіниця (дзвонів 5). Церква побудована без жодного цвяха, тесана. У 1903 році дерев'яний фундамент замінено на кам'яний і храмній надано хрестоподібної форми.

Наразі вітасом жителів Оржева не лише з ювілеєм свого містечка, а і з престольним празником!

Редукція «КТ» вдача директору Оржівського НВК «школа-колегіум» Зої Лустюк та директору БК Селітани Нестірук за допомогу у підготовці матеріалу до журналу.